

Marnix Beyen is doctor in de geschiedenis en docent politieke geschiedenis van de negentiende en twintigste eeuw aan het departement Geschiedenis van de Universiteit Antwerpen (UA). Hij publiceerde o.m. over verschillende facetten van de historische, wetenschappelijke en literaire representatie van de naties in de Lage Landen en deed onderzoek naar de literatuur in Vlaanderen tijdens de Tweede Wereldoorlog en de parlementaire cultuur in West-Europa tijdens de periode 1890-1950. Marnix Beyen is lid van verschillende wetenschappelijke redacties en comités.

Toen ik exact tien jaar geleden mijn eerste aarzelende stappen in het academisch historische bedrijf zette, trof ik bij een niet onbelangrijk deel van de werknemers in dat bedrijf niet alleen een grote naarstigheid, maar ook een zekere opgewondenheid aan. De voorbereidingen voor de *Nieuwe Encyclopedie van de Vlaamse Beweging* waren immers een beslissende fase ingetreden en zowat al mijn kersverse collega's waren wel op een of andere manier bij dat project betrokken. Een genadeloos redactiesecretariaat bezorgde velen van hen slapeloze nachten en er heerste dan ook een drukke trafiek van artikelen die sommigen in lang vervlogen tijden hadden beloofd te zullen schrijven, maar waar zij nu dringend vanaf wilden. Naïeve jongelingen als ik, die gretig op zoek waren naar mogelijkheden om hun nog blanco publicatielijst te spijzen, waren gewillige slachtoffers. En zo komt het dat ook ik mij nu – niet zonder enige trots – tot de medewerkers aan de *Nieuwe Encyclopedie van de Vlaamse Beweging* mag rekenen.

De collectieve stress die deze onderneming teweegbracht, had veel te maken met de hoge ambities die de hoofdredacteuren en in wezen het hele gild der historici zichzelf hadden gesteld. Deze nieuwe encyclopedie zou, in tegenstelling tot de eerste editie, geen monument zijn dat de beweging voor zichzelf oprichtte, maar integendeel een eerbetoon aan de zuivere, objectieve historische wetenschap. Meer zelfs, het werk was voor de eeuwigheid bedoeld. Dit naslagwerk zou immers ook honderd jaar na zijn verschijnen nog altijd 'nieuw' heten, zodat dit adjectief niet anders kon worden begrepen dan als 'nooit verouderend'.

De idee dat dit *magnum opus* het culminatiepunt van een proces van verwetenschappelijking was, kwam ook naar voren uit het inleidende artikel dat was gewijd aan de historiografie van de Vlaamse beweging. Het is niet zonder betekenis dat dit artikel werd geschreven door iemand die tot dan niet tot de *incrowd* van de specialisten van de Vlaamse beweging had behoord, maar wel als toonaangevende historicus van de historiografie geboekstaafd stond, de toen nog aan de Groningse universiteit verbonden Jo Tollebeek. Zijn artikel werd een indrukwek-

kende *state of the art*, waarbij het adjectief 'indrukwekkend' zowel de *state* als de *art* betreft. In het duizelingwekkende aantal studies dat hij vermeldde, bracht Tollebeek orde en structuur aan en onderscheidde hij een duidelijke tendens: naarmate de eisen van de Vlaamse beweging ingewilligd en de Vlaamse natievorming dus voltooid was geraakt, had de historiografie van de beweging zich van haar geëngageerde, vóór-wetenschappelijke karakter ontdaan en had zij zich een wetenschappelijke distantie eigen gemaakt. Die evolutie was mee mogelijk gemaakt door een onmiskenbare institutionalisering. Vooral de erkenning van de Vlaamse beweging als legitiem onderwerp van licentiaatsverhandelingen, de omvorming van het blad *Wetenschappelijke tijdingen* tot een tijdschrift dat uitsluitend aan de geschiedenis van de Vlaamse beweging was gewijd en uiteindelijk de oprichting, nu 20 jaar geleden, van het ADVN vormden belangrijke momenten in dat proces van institutionalisering.¹

Het kan uiteraard mijn taak niet zijn Tollebeeks exposé nog eens dunnetjes over te doen. Mijn bijdrage zal tot op grote hoogte een aanvulling zijn bij dit belangrijke overzichtsartikel. Als vanzelfsprekend zal ik daarom in eerste instantie de nadruk leggen op historiografische evoluties die zich in de periode tussen de beëindiging van dat artikel (1995) en vandaag hebben voorgedaan. Ik zal daarbij ook de vraag stellen of het door Tollebeek zelf uitgetekende programma zich geheel of gedeeltelijk heeft verwezenlijkt. Vertrekkend vanuit deze recente evoluties wil ik in mijn bijdrage niettemin ook trachten het door Tollebeek geschetste, optimistische beeld van een lineair proces van wetenschappelijke vooruitgang bij te stellen. In de plaats daarvan wil ik een meer dialectische lectuur van dit proces presenteren, waarbij 'interne' en 'externe' opvattingen in verband met de geschiedenis van de Vlaamse beweging elkaar wederzijds hebben beïnvloed.

POPULAIRE INTERESSE, ACADEMISCHE DESINTERESSE

Vooraleer ik tot een kwalitatieve analyse van de productie van het voorbije decennium kom, wil ik toch eerst kort de vraag stellen hoe het eigenlijk in kwantitatieve termen met die historiografie van de Vlaamse beweging gesteld is. Tollebeek schetste in 1995 een beeld van een historiografische subdiscipline in blakende gezondheid. Klopt dat beeld nog steeds? Zonder in de vele valstrikken van de kwantificerende benadering te willen trappen, heb ik toch enkele bibliografische repertoria van de voorbije twee decennia doorgeploegd in de hoop daarin enkele tendensen te kunnen onderscheiden. De *Bibliografie van de Belgische Geschiedenis*, zoals zij jaarlijks wordt afgedrukt in het *Belgisch Tijdschrift voor Filologie en Geschiedenis*, bood weinig soelaas in dit opzicht: niet alleen maakt de

1. J. Tollebeek, *Historiografie*, in: R. De Schryver (red.), *Nieuwe Encyclopedie van de Vlaamse Beweging*, Tielt, 1998, dl. 1, pp. 117-171.

gehanteerde indeling het bijzonder moeilijk het onderscheid te maken tussen bijdragen gewijd aan de taaltoestanden in het algemeen en diegenen gewijd aan de nationale bewegingen als dusdanig, maar bovendien is het karakter van de in deze bibliografie opgenomen bijdragen zo gevarieerd dat elke vergelijking per definitie mank loopt. Deze beperkingen in acht genomen, lijkt het erop dat de Vlaamse beweging gedurende de laatste dertig jaar vrij constant, met een jaarlijks aantal van een 20 à 40-tal titels in deze bibliografie vertegenwoordigd is gebleven.

Leorzamer is het recente volume van *De vele gezichten van de Nieuwste Geschiedenis*, waarin alle tussen 1945 en 2001 aan Belgische universiteiten voorgedragen licentiaatsverhandelingen met betrekking tot de contemporaine geschiedenis zijn opgenomen. Voor 2002 en 2003 kon dit bovendien worden aangevuld met de gegevens uit het *Mededelingenblad* van de Belgische Vereniging voor de Nieuwste Geschiedenis. Als hierin de rubrieken gewijd aan de Vlaams-nationale partijen en die aan de Vlaamse beweging worden samengevoegd, dan levert dat voor de periode 1976-1985 een globaal aantal van 35 licentiaatsverhandelingen op; het daaropvolgende decennium, van 1986 tot 1995, laat een duidelijke daling zien tot 19. Tijdens de periode van 1996 tot 2003 werd deze daling teniet gedaan: op die acht jaar blijken immers al 28 licentiaatsverhandelingen te zijn gewijd aan de geschiedenis van Vlaams-nationale partijen en Vlaamse beweging. Het totale aantal voor de periode 1996-2005 zal dus ongetwijfeld in de buurt komen van de 35 verhandelingen uit de periode 1976-1985. Aangezien echter het totale aantal studenten, en zeker ook het aantal studenten dat zich in de geschiedenis van de twintigste eeuw specialiseert, in diezelfde periode geëxplodeerd is, moet deze nominale continuïteit in relatieve termen ongetwijfeld een gevoelige daling worden genoemd.

Of deze daling op rekening van een tanende interesse bij de studenten dient te worden geschreven, is daarbij zeer de vraag. Mijn eigen ervaring als begeleider van licentiaatsverhandelingen leert mij immers dat de vraag bij studenten naar onderwerpen met betrekking tot de Vlaamse beweging veel groter is dan wat het academische corps hen wil of kan aanbieden. Diegenen die wel jaarlijks dergelijke onderwerpen op hun lijstje zetten genieten doorgaans een weinig benijdenswaardige populariteit bij studenten.

Kortom, het lijkt erop dat niet zozeer de maatschappelijke dan wel de academische interesse voor de Vlaamse beweging gedurende de voorbije twintig jaar gevoelig is gedaald. Significant in dat opzicht is de vaststelling dat het intussen alweer 13 jaar geleden is dat er aan de departementen geschiedenis van dit land een doctoraal proefschrift werd geschreven dat primair aan de geschiedenis van de Vlaamse beweging was gewijd.² De verklaring voor deze ontwikkeling moet niet

2. Met name B. De Wever, *Vlag, groet en leider. Geschiedenis van het Vlaams Nationaal Verbond 1933-1945*, RUGent, dept. Geschiedenis, doctoraalscriptie, 1992, uitgegeven als B. De Wever, *Greep naar de macht. Vlaams-nationalisme en Nieuwe Orde. Het VNV 1933-1945*, Tielt-Gent, 1994.

ver worden gezocht. Een academische gemeenschap die de vinger aan de pols van de internationale ontwikkelingen in de historiografie tracht te houden, lijkt bevreesd het etiket 'provincialistisch' opgekleefd te krijgen indien zij zich teveel toelegt op de studie van het nationalisme in eigen land. Ik kan hier naar mezelf als voorbeeld verwijzen. Aanvankelijk wilde ik immers mijn proefschrift wijden aan de beeldvorming over en instrumentalisering van het Vlaamse verleden tijdens de Tweede Wereldoorlog. Gaandeweg echter werd ik bekropen door de engheid van dit onderwerp en heb ik rond dezelfde thematiek een vergelijkende studie tussen België en Nederland opgezet.³ Sindsdien ben ik hooguit nog een buitenstaander, die de historiografie met betrekking tot de Vlaamse beweging nog wel van op de zijlijn volgt, maar slechts zeer sporadisch ook effectief invalt in het spel.

IN DE BAN VAN HET BEELD

Tot zover het kwantitatieve luik. Maar in welke mate onderging de historische productie met betrekking tot de geschiedenis van de Vlaamse beweging ook kwalitatieve wijzigingen? Tollebeek eindigde in 1995 zijn betoog met het aanstippen van enkele zeer concrete desiderata. Enerzijds duidde hij enkele opmerkelijke, inhoudelijke hiaten in de bestaande, klassieke historiografie aan, anderzijds wierp hij nieuwe vragen op waarmee hij historici de geschiedenis van de Vlaamse beweging te lijf wilde zien gaan. Heeft de evolutie van het voorbije decennium Tollebeeks verwachtingen ingelost?

Binnen de eerste categorie zijn in elk geval een aantal van zijn wensen werkelijkheid geworden: Herman Vos en gedeeltelijk ook Frans Van Cauwelaert hebben intussen hun biografie gekregen, en hetzelfde kan worden gezegd van een aantal figuren die Tollebeek niet noemde, zoals Camille Huysmans, Cyriel Verschaeve en Gerard Romsee.⁴ Een aantal van de wél door Tollebeek genoemde figuren, zoals Hendrik Elias en Jozué de Decker, blijven nog wel in de kou staan. Ook zijn verwachting dat de relatie van de negentiende-eeuwse kerkelijke hiërarchie ten opzichte van de Vlaamse beweging zou worden uitgeklaard, is voorlopig niet ingelost, evenmin als er – althans in Vlaanderen – studies zijn gekomen over de promotie van het samenhangsgevoel van het Nederlandse 'middengebied'.

3. M. Beyen, *Een bewoonbare geschiedenis. De omgang met het nationale verleden in België en Nederland, 1938-1947*, K.U.Leuven, dept. Geschiedenis, doctoraalscriptie, 1999, uitgegeven als M. Beyen, *Oorlog en Verleden. Nationale geschiedenis in België en Nederland, 1938-1947*, Amsterdam, 2002.

4. B. Van Causenbroeck, *Herman Vos. Van Vlaams-nationalisme naar socialisme*, Antwerpen-Baarn-Gent, 1997; L. Wils, *De Messias van Vlaanderen. Frans Van Cauwelaert, 1880-1901*, Antwerpen, 1998; L. Wils, *Frans Van Cauwelaert en de barst in België*, Antwerpen, 2000; L. Wils, *Frans Van Cauwelaert afgewezen door koning Albert. Een tijdbom onder België*, Antwerpen, 2003; J. Hunin, *Het enfant terrible. Camille Huysmans, 1871-1968*, Amsterdam, 1999; R. Vanlandschoot, *Kapelaan Verschaeve: biografie*, Tielt-Gent, 1998; E. Raskin, *Romsee. Een ongewone man, een ongewoon leven*, Antwerpen, 1995.

De culturele collaboratie tijdens de Tweede Wereldoorlog heeft dan weer wel het voorwerp gevormd van historisch onderzoek, ook al is ook daar zeker nog lang het laatste woord niet over gezegd.⁵

Belangrijker dan deze feitelijke hiaten waren echter de nieuwe pistes die Tollebeek aanwees. Deze impliceerden in wezen een heroriëntering van het domein van de institutioneel-politieke geschiedenis naar de studie van het flamingantische discours en de flamingantische voorstellingswereld. De begripsgeschiedenissen die hij voorstelde (studies die peilen naar de evolutie van het flamingantische gebruik van bepaalde woorden) zijn er nog niet gekomen, maar een tweede desideratum dat hij in dit opzicht formuleerde, de studie van de representatie van de repressie, is toch al gedeeltelijk bestudeerd door Bruno De Wever, Frank Seberechts en mezelf.⁶ Deze thematiek paste op haar beurt echter binnen het allerlaatste domein dat op Tollebeeks verlanglijstje stond: de reconstructie van het 'imaginaire museum' (de '*lieux de mémoire*') van de Vlaamse beweging. Achter deze laatste, enigszins vluchtig geformuleerde wens, school in wezen een heel onderzoeksprogramma, dat de auteur omstreeks dezelfde tijd op andere plaatsen veel omstandiger uit de doeken deed.⁷ Onder het begrip '*lieu de mémoire*' verstond hij, in navolging van Pierre Nora, in wezen alle materiële en immateriële objecten waaraan het collectieve geheugen van een bepaalde groep zich kon hechten. Het kon daarbij gaan om monumenten en gebouwen, maar evengoed om historische gebeurtenissen en personen, om literaire werken of personages, om vaste *topoi* of concepten. De studie van deze *lieux de mémoire* zou geen onderzoek inhouden naar de historische feitelijkheid van deze objecten, maar wel naar de manier waarop en de redenen waarom zij in het collectieve geheugen van een bepaalde groep zijn blijven rondwaren.

Van dit ambitieuze programma is één luik tot op zekere hoogte intussen al gerealiseerd. Met name het onderzoek naar de constructie van beelden rond historische en/of legendarische figuren en gebeurtenissen die een centrale plaats zijn gaan innemen in het Vlaamse collectieve geheugen, heeft een enorme vlucht

5. Zie onder meer D. De Geest, E. Vanfraussen, M. Beyen e.a., *Collaboratie of cultuur? Een Vlaams tijdschrift in bezettingstijd 1941-1944*, Antwerpen-Amsterdam, 1997; V. Devillez, *Kunst aan de orde. Kunst en politiek in België, 1918-1945*, Brussel, 2003.

6. F. Seberechts, *Beeldvorming over collaboratie en repressie bij de naoorlogse Vlaams-nationalisten*, in: R. Van Doorslaer, J. Gotovitch, K. Raes e.a., *Herfsttij van de 20ste eeuw*, Leuven, 1992, pp. 65-82; B. De Wever, 'Septemberweerstanders', 'idealistische oostfrontstrijders' en 'flaminboches'. *De Tweede Wereldoorlog in België: onverwerkt verleden?*, in: G. Drigeard, C. Kesteloot & A. Bernard (red.), *Het verzet en Noord-Europa*, Brussel, 1994; M. Beyen, '*Elle est de plus en plus noire, la masse des flamingants*'. *Comment s'est forgé l'image de l'occupation et de la répression en Flandre*, in: J. Gotovitch & C. Kesteloot (dir.), *Collaboration, répression. Un passé qui résiste*, Bruxelles, 2002, pp. 99-114.

7. Vooral in J. Tollebeek, 'Vanuit de aangrenzende kamer'. Over geschiedenis, traditie en geheugen, in: *Handelingen der Koninklijke Zuid-Nederlandse Maatschappij voor Taal- en Letterkunde en Geschiedenis*, nr. 49, 1997, pp. 5-21.

genomen. Op zich was deze tendens niet nieuw, want al in de 'oude' *Encyclopedie van de Vlaamse Beweging* waren lemmata gewijd aan de flamingantische representatie van historische figuren als Jacob Van Artevelde en Breydel en De Coninck. Vanaf de jaren negentig werd deze evolutie echter verruimd én versneld. Luc François stond uitvoerig stil bij de flamingantische en andere beeldvorming rond de Boerenkrijg, Lieve Gevers bestudeerde de *Werdegang* van de heilige Lutgart als religieus symbool van de Vlaamse beweging in de negentiende en twintigste eeuw, ikzelf onderzocht hoe de folkloristische en literaire held Tjil Uilenspiegel gaandeweg werd ingekapseld in een katholiek Vlaams-nationalistische voorstellings- en belevingswereld.⁸ Maar het was natuurlijk vooral rondom de Guldensporenslag dat de beeldvormingsstudies zich concentreerden. Tollebeeks eigen artikel over deze materie in het ophefmakende boek *Les grands mythes de Belgique, de Flandre et de Wallonie*, was in dat opzicht richtinggevend.⁹ Vooral tijdens het herdenkingsjaar 2002 echter verscheen er een immense stroom aan publicaties, waarin behalve aan de middeleeuwse gebeurtenis zelf, vooral aandacht werd besteed aan de transformatie van deze gebeurtenis in een *lieu de mémoire*, of beter, in verschillende *lieux de mémoire* tegelijk.¹⁰ Op een iets kleinere schaal verwezenlijkte deze zeventhonderdste verjaardag van de Slag bij Kortrijk hetzelfde als wat de *bicentenaire* dertien jaar eerder met de Franse Revolutie had bewerkstelligd: enerzijds een grondige herinterpretatie van het herdachte feit, anderzijds een diepgaande bezinning op het herinnerings- en herdenkingsgebeuren zelf.

De meeste van deze studies betroffen in de eerste plaats de tekstuele en eventueel ook de visuele voorstelling van episodes en personen uit het verleden. Toch stelden zij ook de monumentale uitdrukking die aan de herinnering werd gegeven, en de discussies die daarover werden gevoerd, zijdelings aan de orde. In een vorig jaar door het ADVN onder de titel *Duurzamer dan graniet* gepubliceerde bundel werden de monumenten van de Vlaamse beweging voor het eerst echt op

8. L. François, *De boerenkrijg. Twee eeuwen feit en fictie*, Leuven, 1998; L. Gevers, De heilige Lutgart als 'patrones van Vlaanderen'. Evolutie van een religieus symbool van de Vlaamse identiteit in de 19de en 20ste eeuw, in: *Wetenschappelijke tijdingen*, jg. 59, 2000, nr. 1, pp. 35-44; M. Beyen, *Held voor alle werk. De vele gedaanten van Tjil Uilenspiegel*, Antwerpen-Baarn, 1998.

9. J. Tollebeek, *La bataille des Éperons d'Or. Le culte de 1302 et la lutte flamande*, in: A. Morelli (dir.), *Les grandes mythes de l'histoire de Belgique, de Flandre et de Wallonie*, Bruxelles, 1995, pp. 205-218; zie ook de vertaalde versie: J. Tollebeek, *De Guldensporenslag. De cultus van 1302 en de Vlaamse strijd*, in: A. Morelli (red.), *De grote mythen uit de geschiedenis van België, Vlaanderen en Wallonië*, Brussel, 1996, pp. 191-202.

10. Zie onder meer: V. Lambert, Pleisterplaatsen van het geheugen. De Guldensporenslag en Consciencies Leeuw van Vlaendren, in: *Hermes*, jg. 6, 2002, nr. 2, pp. 13-18; verschillende bijdragen in: P. Trio, D. Heirbaut & D. Van den Auweele (red.), *Omtrent 1302*, Leuven, 2002; R. Van Caeneghem (red.), *1302. Feiten en mythen van de Guldensporenslag*, Antwerpen, 2002; J. Tollebeek, Het laatste eeuwfeest. Over de herdenking van de Guldensporenslag, in: *Ons Erfdeel*, jg. 45, 2002, nr. 4, pp. 547-562; G. Nörtemann, *Im Spiegelkabinett der Historie. Der Mythos der Schlacht von Kortrijk und die Erfindung Flanderns im 19. Jahrhundert*, Berlin, 2002.

de voorgrond geplaatst.¹¹ Niet alleen de monumenten die de beweging oprichtte voor groten uit het als Vlaams beschouwde verleden, maar ook de monumenten (al dan niet in de vorm van grafstenen of gedenkplaten) waarmee zij haar eigen voormannen bedacht, kregen daarbij aandacht. Terwijl in deze bundel wordt beschreven hoe op materiële wijze gestalte werd gegeven aan de herinnering, bestudeert Andreas Stynen in zijn recente, indrukwekkende licentieverhandeling hoe omgekeerd ook rond materiële objecten – of beter, plaatsen in de materiële zin van het woord – een haast religieus commemoratief discours kon ontstaan. Deze vooralsnog onuitgegeven studie toont in elk geval op overtuigende wijze aan dat de analyse van representaties en *lieux de mémoire* niet zomaar vrijblijvende bespiegelingen oplevert. Geïnspireerd door een culturalistische vraagstelling, legt Stynen allerhande onbekende en onvermoede gegevens bloot in verband met onder meer de religieuze folklore rond het Groeningenkouter en de onderlinge krachtverhoudingen binnen de Raad van Vlaanderen.¹²

Door de nadruk te leggen op de manier waarop de Vlaamse beweging een Vlaams verleden construeerde, hebben deze hedendaagse auteurs automatisch ook meegewerkt aan de deconstructie van de Vlaamse natie als een *imagined community*. Daarmee vonden zij – dient het benadrukt te worden? – aansluiting bij dominante tendensen in het internationale nationalisme-onderzoek. De nadruk kwam daarbij steeds minder op de nationale **bewegingen** en hun acties, steeds meer op de creatie van nationale **identiteiten** te liggen. Lode Wils had deze tendens al ingezet met zijn overzichtswerk *Van Clovis tot Happart*, Marc Reynebeau kwam enkele jaren later op de proppen met een nog radicaler deconstructie van het flamingantische discours in zijn *Het klauwen van de leeuw*.¹³

Een implicatie van deze perspectiefverschuiving was in elk geval dat de aandacht gedeeltelijk verschoof van de actieve politieke militanten van de Vlaamse beweging naar diegenen die in de eerste plaats aan het flamingantische vertoog vorm gaven, dus naar wat men de culturele voedingsbodem van die beweging zou kunnen noemen: de meer of minder in de kijker staande intellectuelen die in blaadjes, pamfletten, boeken, traktaten, liederen, illustraties hun ideaalbeeld van Vlaanderen gestalte gaven. Zo konden biografische bijdragen verschijnen over

11. F. Seberechts (red.), *Duurzamer dan graniet. Over monumenten en Vlaamse beweging*, Tielt-Gent, 2003.

12. A. Stynen, *Meer zerken dan bloemen. De heilige plaatsen van de Vlaamse Beweging*, K.U.Leuven, dept. Geschiedenis, licentiaatsverhandeling, 2002. Inmiddels uitgegeven als A. Stynen, *Een geheugen in fragmenten. Heilige plaatsen van de Vlaamse Beweging*, Tielt, 2005. De bestudeerde plaatsen zijn de Groeningenkouter, de begraafplaatsen Campo Santo en Schoonselhof en het Brusselse Alhambra-theater.

13. L. Wils, *Van Clovis tot Happart. De lange weg van de naties in de Lage Landen*, Leuven-Apeldoorn, 1992; M. Reynebeau, *Het klauwen van de leeuw. De Vlaamse identiteit van de 12de tot de 21ste eeuw*, Leuven, 1995.

figuren als de flamingantische arts en antropoloog Gustaaf Schamelhout en de Vlaamse voordrachtskunstenaar Ast Fonteyne en kreeg ook het muzieknationalisme van componisten als Peter Benoit en Edgar Tinel hernieuwde aandacht.¹⁴ Binnen dit kader past eveneens het groepsportret dat Olivier Boehme liet verschijnen van die intellectuelen die zich tijdens het interbellum bekenden tot wat men nu de 'Revolutie van Rechts' noemt.¹⁵ Bovendien werd ook geregeld ingezoomd op de artistieke en literaire cenakels waarin deze intellectuelen elkaar ontmoetten. Gedurende het voorbije decennium verschenen op die manier onder meer monografieën over het Algemeen Nederlands Verbond, het Willemsfonds en recent nog over het Brusselse literaire en artistieke genootschap De Distel.¹⁶

Vanwege deze tendens hebben historici in hun studie van de geschiedenis van de Vlaamse beweging recent meer dan voorheen bondgenoten gevonden bij de literatuurwetenschappers. De belangstelling van deze laatsten voor de Vlaamse beweging lijkt overigens heel verscheiden vormen aan te nemen. Zo heeft een Leuvense groep literatuurwetenschappers zich gedurende de voorbije tien jaar toegelegd op een doorgedreven interne analyse van de manier waarop aan de idee Vlaanderen gestalte werd gegeven in het literaire discours van het interbellum en de Tweede Wereldoorlog.¹⁷ Een Antwerpse groep literatuurwetenschappers heeft dan weer veel meer aandacht voor het blootleggen van de draden die tussen de literaire avant-garde en de Vlaamsgezinde politieke stromingen uit de twintigste eeuw lopen.¹⁸

14. P. Anthonissen, M. Beyen, L. De Cock e.a. (red.), *Een kwestie van stijl. Ast Fonteyne (1906-1991)*, Leuven, 1999; R. De Bont, *Van literaire avant-garde tot raswetenschap: Gustaaf Schamelhout (1869-1944)*, Brussel, 2002; S. De Vos, *Edgar Tinel. Een cultuurhistorische studie*, K.U.Leuven, dept. Geschiedenis, licentiaatsverhandeling, 1998; S. Vos, Feestklok van Vlaanderen. Peter Benoit en de Nationale Feesten van 1880, in: *Wetenschappelijke tijdingen*, jg. 60, 2001, nr. 3, pp. 147-166; S. Vos, Il n'y a pas de musique flamand... Edgar Tinel tussen Vlaamse beweging en katholicisme, *Wetenschappelijke tijdingen*, jg. 63, 2004, nr. 4, pp. 215-230.

15. O. Boehme, *Revolutie van rechts en intellectuelen in Vlaanderen tijdens het interbellum: ideeënhistorische bijdragen*, Leuven, 1999.

16. P. van Hees & H. de Schepper (red.), *Tussen cultuur en politiek: het Algemeen-Nederlands Verbond, 1895-1995*, Hilversum, 1995; H. Van Velthoven & J. Tyssens, *Vlaamsch van taal, van kunst en zin: 150 jaar Willemsfonds (1851-2001)*, Gent, 2001; G. Draye, *Smartelijk te handelen. Een politiek-culturele biografie van het Brusselse kunstgenootschap De Distel, 1881-1921*, Brussel, 2004.

17. Zie onder meer D. De Geest, E. Vanfraussen, M. Beyen e.a., *Collaboratie of cultuur? [...]*; E. Vanfraussen, *Uit schemerleven in den hellen dag getreden. Een discursieve lectuur van het tijdschrift DeVlag (1936-1944)*, K.U.Leuven, dept. Literatuurwetenschap, doctoraal proefschrift, 2001; verwant met deze benadering is onder meer ook: I. Van Linthout, 'Flandern, halte dich bereit, als Westmark in dieser Welt deinen Platz einzunehmen'. 'Westforschung,' *Literatur(-wissenschaft) und Flandern im Nationalsozialismus*, in: B. Dietz, H. Gabel & U. Tiedau (Hrsg.), *Griff nach dem Westen. Die 'Westforschung' der völkisch-nationalen Wissenschaften zum nordwest-europäischen Raum (1919-1960)*, Münster, 2003, pp. 325-350.

18. Dat is onder meer het geval in: G. Buelens, *Van Ostaijen tot heden. Zijn invloed op de Vlaamse poëzie*, Nijmegen, 2001; G. Buelens & M. De Ridder, 't Is allemaal een boeltje'. *Over activisme*,

De nadruk op discours en representatie heeft dus wel de aandacht naar andere actoren verschoven, maar voorlopig lijkt de belangstelling toch nog vooral de elites te betreffen. Nochtans worden vragen naar nationale identificatiepatronen pas echt interessant indien zij worden gekoppeld aan de vraag in welke mate discursieve patronen ook door ruimere geledingen van de bevolking worden overgenomen. In een recente, door het ADVN uitgegeven bundel werd de mobilisatie van de volksmassa's voor de Vlaamse zaak grondig onderzocht, en werd dit onderzoek zelf voorgesteld als een '*via regia*' naar het Vlaamse bewustzijn en identiteit.¹⁹ De facto echter staan in deze bundel nog steeds vooral de flamingantische elites centraal en hun pogingen de massa voor zich te winnen. Onderzoek naar de flamingantische subcultuur of subculturen die in de loop van de twintigste eeuw vorm kregen, dient nog te worden aangevat. Zo'n onderzoek dient zich mijns inziens de benadering van de historische antropologie eigen te maken en te peilen naar dagelijkse praktijken en rituelen, naar binnenhuisinrichting en vestimentaire gewoonten, naar tradities en gebaren.

Een laatste, belangrijke implicatie van het centraal stellen van de nationale identiteit veeleer dan de nationalistische beweging, is dat de aandacht gedeeltelijk ook naar de relatie tussen Vlaamse identificatie en andere, concurrerende identificatiemodellen is verschoven. Zichzelf een identiteit aanpraten, betekent immers ook steeds positie innemen tegenover de identiteit van anderen. In de Belgische context betekende dat natuurlijk in de eerste plaats dat de Vlaamse identiteit zich constitueerde in de interactie met de andere nationale identificatiemodellen. Het is zeker de grote verdienste van het overzichtswerk van Louis Vos en Kas Deprez dat zij de geschiedenis van deze 'verschuivende identiteiten' in een boekdeel hebben samengebracht.²⁰ Maar ook zowat alle studies over de Vlaamse *lieux de mémoire* laten zien hoe een groot deel van de Vlaamse symboliek is ontleend aan het Belgische nationalisme, een nationalisme dat gedurende de voorbije jaren overigens weer volop in de belangstelling is gekomen. Deze studies versterken daarmee enerzijds Wils' thesis dat de Vlaamse beweging is ontstaan uit het enthousiasme over de Belgische Revolutie, maar tonen anderzijds ook duidelijk aan dat vanuit Vlaamse hoek al zeer vroeg motieven uit het Belgische patrimonium voor eigen gebruik (en dus niet langer voor de versterking van de Belgische natie) werden gerecupereerd. Over de mogelijke interactie tussen het Vlaamse en het

frontisme, zaktivisme, arrivisme, neo-activisme, Vlaamsch idealisme, jusqu'aboutisme, Nieuw-Aktivisme en post-activisme na de Grote Oorlog (te verschijnen in de eerste colloquiumbundel van de 'Trust der Vaderlandsliefde').

19. G. Leemans, L. Boeva & F.-J. Verdoodt (red.), *Vlamingen komt in massa. De Vlaamse Beweging als massabeweging*, Gent, 2002.

20. K. Deprez & L. Vos (ed.), *Nationalism in Belgium: shifting identities, 1780-1995*, Basingstoke, 1998; in Nederlandse vertaling uitgegeven als: K. Deprez & L. Vos (red.), *Nationalisme in België. Identiteiten in beweging, 1780-2000*, Antwerpen, 1999.

Waalse nationale bewustzijn zijn daarentegen nog maar zeer weinig studies verricht.²¹

Niet alleen de relatie tussen de verschillende **nationale** identiteiten heeft gedurende het voorbije decennium veel aandacht gekregen, ook de manier waarop nationale identificaties doorkruist, of integendeel versterkt werden door andere mogelijke bronnen van collectieve identiteit heeft het voorwerp uitgemaakt van uitvoerig historisch onderzoek. In het in 1995 verschenen nationalisme-nummer van de *Bijdragen tot de Eigentijdse Geschiedenis* werden vooral de soms gespannen relaties tussen natie, klasse en religie aan de orde gesteld. Recent liep aan de Universiteit Gent bovendien een onderzoek dat de wederzijdse beïnvloeding van nationalistische motieven en *genderstereotiepe* voorstellingen exploreerde.²² Intussen was ook de relatie tussen raciale en nationalistische voorstellingen aan bod gekomen, onder meer in een boek dat ikzelf samen met de wetenschapshistoricus Geert Vanpaemel publiceerde en in het kader van een Vlaams-Nederlands samenwerkingsproject over de geschiedenis van de volkskunde in Vlaanderen en Nederland.²³

HET GEVAAR VAN WETENSCHAPPELIJKE ZEKERHEDEN

De tot hiertoe geschetste evoluties lijken het beeld te bevestigen dat de historiografie van de Vlaamse beweging effectief, zoals Tollebeek het aangaf, onderhevig is aan een min of meer lineair proces van wetenschappelijke emancipatie uit de ketenen der politiek. Door de identitaire constructies van de flaminganten te deconstrueren, heeft een jonge garde historici in elk geval radicaler dan Wils het voor hen had gedaan de banden doorsneden met de Vlaamse beweging, waarvan de meesten onder hen overigens nooit deel hebben uitgemaakt. Door in navolging van Eric Hobsbawm te beweren dat de geschiedenis van het nationalisme niet door geëngageerde nationalistenvanzelf mocht worden geschreven, leek Marc Reynebeau

21. Een vergelijking tussen het Vlaamse en het Waalse identitaire discours wordt wel gemaakt in: M. Beyen, *De natie, de stad en de wereld. Belgische, Vlaamse en Waalse identiteitsvorming als antwoorden op de moderniteit*, in: *Deus ex Machina*, nr. 100, 2002, pp. 7-11; M. Van Ginderachter, *L'introuvable opposition entre le régionalisme citoyen wallon et le nationalisme ethnique flamand. A propos de l'Encyclopédie du Mouvement wallon*, in: *Bijdragen tot de Eigentijdse geschiedenis*, nr. 13-14, 2004, pp. 67-96.

22. Zie als resultaat hiervan onder meer: M. Van Ginderachter, 'Dragen en baren willen we' of 'Wij zijn zelf mans genoeg'? De ambivalente verhouding tussen vrouwen en Vlaams-nationalisme tijdens het interbellum, in: *Belgisch Tijdschrift voor Filologie en Geschiedenis*, jg. 80, 2002, nr. 2, pp. 531-561; M. Van Ginderachter, *Gender, the extreme right and Flemish nationalist women's organisations in interwar Belgium*, in: *Nations and Nationalism*, jg. 11, 2005, nr. 2, pp. 265-284.

23. M. Beyen & G. Vanpaemel (red.), *Rasechte wetenschap? Het rasbegrip tussen wetenschap en politiek vóór de Tweede Wereldoorlog*, Leuven-Apeldoorn, 1998; B. Rzoska & B. Henkes, 'Das Volk wurde neu entdeckt!' *Volkskunde und die 'grossgermanische' Kulturpolitik in Flandern (1934-1944)*, in: B. Dietz, H. Gabel & U. Tiedau (Hrsg.), *Griff nach dem Westen [...]*, pp. 447-472.

in zijn eerder genoemde *Het klauwen van de leeuw* de boedelscheiding tussen 'de wetenschap' en 'de beweging' definitief te bezegelen.²⁴

Toch wil ik enkele kritische kanttekeningen maken bij dit naar het triomfalisme neigende verhaal. Ten eerste kan men zich vragen stellen bij een van de premissen ervan, met name dat tot de jaren 1960 van de twintigste eeuw, en hier citeer ik Lode Wils, "*de geschiedschrijving van de Vlaamse Beweging overgelaten was aan de flaminganten zelf*".²⁵ Ten eerste is die uitspraak natuurlijk slechts gedeeltelijk waar, aangezien ook buiten Vlaanderen aandacht werd besteed aan de geschiedenis van de Vlaamse beweging. Paul Hamélius, bijvoorbeeld, een leraar uit Charleroi, schreef al in 1894 niet zonder sympathie een *Histoire politique et littéraire du mouvement flamand*, en ook Henri Pirenne besteedde aandacht aan het fenomeen in het laatste deel van zijn *Histoire de Belgique* – om maar enkele voorbeelden te noemen.²⁶ Bovendien veronderstelt de uitspraak dat het flamingant-zijn iedere wetenschappelijke benadering van het verleden uitsluit. Nochtans werd het flamingantische discours over het verleden grotendeels vormgegeven door gewaardeerde historici, zoals Paul Fredericq, Robert Van Roosbroeck en Hendrik Elias. Zou het daarom niet interessant zijn na te gaan hoe in het historiografische werk van deze mensen wetenschap en levensbeschouwing met elkaar werden verzoend, en in welke mate zij zich al dan niet lieten beïnvloeden door externe oordelen over de geschiedenis van hun beweging?

Ten tweede is het zeer de vraag of de florerende, afstandelijk-wetenschappelijke studie van de Vlaamse beweging de meer partisane benadering effectief tot de terugtocht dwingt. Bij het overschouwen van de historiografische productie van de laatste jaren valt in elk geval op hoeveel daarvan nog wordt uitgegeven bij uitgeverijen of in tijdschriften die directe banden met de Vlaamse beweging hebben. Wel lijkt het erop dat deze partisane geschiedschrijving zich, ongetwijfeld onder invloed van de verwetenschappelijking, grondig heeft getransformeerd. In plaats van de uitdrukkelijke apologetiek die het Vlaams-nationale discours vroeger tot op grote hoogte beheerste, is nu een soort hyper-objectivisme gekomen. Onwetenschappelijk is deze geschiedschrijving niet langer doordat zij te duidelijke oordelen uitspreekt, maar doordat zij angstvallig weigert haar bevindingen te interpreteren. Slechts uit de keuze van haar voorbeelden blijkt haar band met de Vlaamse beweging. Doorgaans betreft het dan biografieën van grote 'Vlaamse koppen' die zich tijdens de Tweede Wereldoorlog hebben verbrand. Als marte-

24. M. Reynebeau, *Het klauwen van de leeuw* [...], p. 14.

25. L. Wils, De stand van het onderzoek naar de Vlaamse Beweging, in: *Belgisch Tijdschrift voor Filologie en Geschiedenis*, jg. 79, 2001, nr. 4, pp. 1283-1300 (p. 1283).

26. L. Vos, Die onbekende Vlaamse kwestie. Het aandeel van buitenlandse historici in de geschiedschrijving van de Vlaamse beweging, in: *Bijdragen en Mededelingen betreffende de Geschiedenis van de Nederlanden*, jg. 100, 1985, nr. 4, pp. 700-721.

laars worden zij in het werk van Pieter Jan Verstraete en anderen niet langer voorgesteld en hun collaborerende activiteiten worden al evenmin verzwegen. Maar de act van het schrijven van een biografie is in dergelijke gevallen vaak op zich al een daad van piëteit.²⁷

Omgekeerd dient de zogenaamde wetenschappelijke historiografie haar eigen wetenschappelijkheid blijvend durven ter discussie te stellen. Dat zijzelf nog steeds, meer dan zijzelf soms wil toegeven, onderhevig is aan maatschappelijke en politieke twisten, bleek onlangs nog maar eens in de polemiek tussen de vrijzinnige Jean Baerten en de katholieke 'Wilsisten', die ons even terugprojecteerde naar de hoogdagen van de verzuiling.²⁸ Maar zelfs als de wetenschap zich volledig zou kunnen afschermen van levensbeschouwelijke vooroordelen, dan nog zou zij niet volledig vrij zijn van mythevorming. Goed beargumenteerde wetenschappelijke argumenten hebben immers de neiging tot dogma's uit te groeien waar de wetenschappelijke gemeenschap nauwelijks nog aan durft te tornen. Een van dergelijke dogma's in de historiografie van de Vlaamse beweging is ongetwijfeld Wils' these dat het politieke anti-belgicisme een import-product van de Duitse bezetter tijdens de Eerste Wereldoorlog is geweest. De aanvankelijke weerstand die tegen deze visie bestond, heeft gedurende de jaren tachtig en negentig van de twintigste eeuw de baan geruimd voor een vrijwel unanieme overname en zelfs uitvergroting van dit argument, waarbij over het hoofd wordt gezien dat Wils in zijn recentere studies zelf al iets meer geneigd lijkt te zijn het bestaan van een anti-Belgische onderstroom voor 1914 te erkennen.²⁹ Wanneer dan met name in de culturele en literaire marge van de Vlaamse beweging al lang voor 1914 verschillende sporen van dergelijk nadrukkelijk anti-belgicisme worden gevonden, dan leidt dit al snel tot verontwaardigde reacties van de historische goegemeente.³⁰ Niet toevallig was het de Duitse historicus Gevert Nörtemann die, als buitenstaan-

27. Misschien wel het opvallendste voorbeeld van die tendens is P.J. Verstraete, *Reimond Tollenaere. Biografie*, Kortrijk, 1996. Vergelijk ook van diezelfde auteur: *Leven en werk van Arthur De Bruyne*, Kortrijk, 1998, en *Onverfranst, onverduits: de oorlogsjaren van Jeroom Leuridan*, Kortrijk, 2000.

28. J. Baerten, Kritische beschouwingen bij recente publicaties over de Vlaamse Beweging en het nationalisme in België, in: *Belgisch Tijdschrift voor Filologie en Geschiedenis*, jg. 79, 2001, nr. 4, pp. 1255-1274; L. Vos, Vooringenomenheid?, in: *Belgisch Tijdschrift voor Filologie en Geschiedenis*, jg. 79, 2001, nr. 4, pp. 1275-1282; L. Wils, De stand van het onderzoek naar de Vlaamse Beweging [...]; J. Baerten, Antwoord aan Lode Wils en Louis Vos, in: *Belgisch Tijdschrift voor Filologie en Geschiedenis*, jg. 79, 2001, nr. 4, pp. 1301-1308.

29. Zie met name L. Wils, *Frans Van Cauwelaert en de barst in België [...]*, pp. 121-122.

30. Zie bijvoorbeeld de bespreking door Björn Rzoska van R. De Bont, *Van literaire avant-garde tot raswetenschap. Gustaaf Schamelhout (1869-1944)*, in: *Bijdragen tot de Eigentijdse Geschiedenis*, nr. 10, 2002, pp. 217-219; zie ook de reactie van De Bont hierop: R. De Bont, Omtrent van literaire avant-garde tot raswetenschap. Gustaaf Schamelhout (1869-1944), in: *Bijdragen tot de Eigentijdse Geschiedenis*, nr. 11, 2003, pp. 211-212.

der, onlangs de onschendbaarheid van dit dogma durfde aan te vallen.³¹ In zijn studie over de negentiende-eeuwse verwerking van de Guldensporenslag opperde hij de visie dat zelfs de beginnende Vlaamse beweging al gedreven werd door een etnonationalistische afkeer van een staat die ook 'vreemde' cultuurelementen bevatte. Het is een these die het in elk geval verdient niet onder de overweldigende consensus van de Vlaamse historici te worden bedolven.

Maar behalve empirisch onderbouwde stellingen kunnen ook wetenschappelijke theorieën door historici met een overdreven respect worden behandeld. De constructivistische theorieën hebben uiteraard zeer terecht gewezen op de formatieve rol van nationale staten en bewegingen voor het ontstaan van nationale identiteiten, maar ook dit inzicht mag niet tot een nieuwe orthodoxie uitgroeien. Met name historici die zich niet in de eerste plaats toediepten op de geschiedenis van het nationalisme zijn gedurende de voorbije jaren tot de ontdekking gekomen dat in de loop van de negentiende eeuw, en onafhankelijk van nationalistische agitatie, op allerlei domeinen verschillende gevoeligheden ontstonden in het Vlaamse en het Waalse landsgedeelte. De studie van Jan Moulaert over het Belgische anarchisme kan in dat verband als voorbeeld worden aangehaald, maar veel explicieter nog komt Henk de Smaele tot die conclusie in zijn voorsnog onuitgegeven proefschrift over religie en partij-identificatie aan het einde van de negentiende eeuw.³² Daarin kwam hij tot de conclusie dat partij-identificatie in zeer hoge mate door nationale identificatie werd bepaald, waardoor er gaandeweg een soort homologie tot stand kwam tussen Vlaams en katholiek aan de ene kant, Waals en vrijzinnig aan de andere kant. Onafhankelijk van de Vlaamse beweging was het gewicht van de Vlaams-nationale identificatie volgens De Smaele zo groot dat zij de voornaamste verklaring bood voor de langdurige dominantie van de katholieke partij in Vlaanderen.

In een nog recenter proefschrift over dezelfde periode heeft Maarten Van Ginderachter De Smaele verweten zich op zijn beurt door een academische *idee-fixe* te hebben laten leiden – de idee met name dat de Vlaamse socialistenaanduidig afstand namen van elke positieve romantiek rond 'Vlaanderen' en daarmee het monopolie op een echte Vlaamse identificatie overlieten aan de conservatieven.³³ In een vernieuwende studie, die de vruchtbaarheid bewijst van onderzoek dat echt

31. G. Nörtemann, *Im Spiegelkabinett der Historie [...]*.

32. J. Moulaert, *Rood en zwart. De anarchistische beweging in België, 1880-1914*, Leuven, 1995; H. de Smaele, "Omdat we uwe vrienden zijn". *Religie en partij-identificatie, 1884-1914*, K.U.Leuven, dept. Geschiedenis, doctoraal proefschrift, 2000, vooral pp. 314-336.

33. M. Van Ginderachter, *Vaderland in de Belgische Werkliedenpartij (1885-1914). Sociaal-democraten en nationale identiteit from below. Een casusstudie van Gent, Brussel en de Borinage*, UGent, dept. Geschiedenis, doctoraal proefschrift, 2005, pp. 387 en 687. Inmiddels uitgegeven als M. Van Ginderachter, *Het rode vaderland. De vergeten geschiedenis van de communautaire spanningen in het Belgisch socialisme voor WOI*, Tielt, 2005.

naar 'de basis' graaft, toont Van Ginderachter inderdaad op een erg overtuigende manier aan dat althans in de Gentse socialistische federatie de primaire nationale identificatie zich op Vlaanderen en niet op België richtte. Om pragmatische redenen werd de eenheid van alle Belgische arbeiders wel keer op keer herhaald, maar in het etnoculturele discours van de Gentse socialisten was Vlaanderen alomtegenwoordig, België daarentegen zo goed als afwezig.

De tegenstelling tussen De Smaele en Van Ginderachter, die vooralsnog niet tot een polemiek is kunnen uitgroeien omdat geen van beide proefschriften is gepubliceerd, zou kunnen worden geïnterpreteerd als een vernieuwde variant van een oude discussie. Een 'vrijzinnige' en een 'katholieke' historicus lijken te strijden over het eerstgeborenenrecht, deze keer niet van de Vlaamse beweging, maar van de Vlaamse identificatie. Achter de schijnbare tegenstelling doemt niettemin een fundamentele eensgezindheid op. Beide auteurs maken immers duidelijk dat in politieke milieus die redenen hadden om zich van de Vlaamse beweging te distantiëren (en die dat, vooral in het geval van de socialisten, ook zeer nadrukkelijk deden) zich tijdens de laatste decennia van de negentiende en de vroege decennia van de twintigste eeuw toch een sterke Vlaamse identificatie opdrong. Deze identificatie was vooralsnog niet expliciet anti-Belgisch – kon zelfs nog perfect samengaan met een Belgisch patriottisme – maar maakte de Belgische identificatie niettemin secundair. Daarmee geven zij ook allebei aan dat nationale identificaties niet zonder meer het product zijn van een nationalistische politiek, al hoeden zij zich allebei om hier essentialistische conclusies aan te verbinden. Nationale identificaties, zo kan uit hun beider verhalen worden geconcludeerd, zijn in hoge mate discursieve constructies, maar constructies die niet zonder meer in functie van concrete maatschappelijke of politieke programma's kunnen worden gewijzigd.

EN DE TOEKOMST?

Historiografische overzichtsartikelen, zo lijkt een ongeschreven wet van het genre voor te schrijven, eindigen met aanbevelingen voor toekomstig onderzoek. Aangezien ikzelf het veld niet in die mate overzie dat ik op soevereine wijze de bestaande leemten weet aan te duiden, wil ik mezelf veeleer beperken tot het aangeven van een 'deontologische code' die mijns inziens het onderzoek naar de Vlaamse beweging en Vlaamse natievorming in de toekomst zou dienen te beheersen. Als uit het bovenstaande overzicht al een les te trekken valt, dan is het dat de geschiedschrijving van de Vlaamse beweging zich – zoals elke geschiedschrijving – moet hoeden voor historische bijziendheid. Meer dan enig inhoudelijk apriorisme zou een dergelijke myopie wel eens een laatste restant van de geëngageerde oorsprong van het historische onderzoek naar de Vlaamse beweging kunnen zijn.

Indien we de Vlaamse beweging en de Vlaamse natievorming goed willen begrijpen, dan is het eerst en vooral belangrijk deze fenomenen in hun juiste

proporties te zien. Dat betekent dat zij nooit los mogen worden behandeld van de ruimere politieke, maatschappelijke en culturele evoluties die de negentiende en twintigste eeuw hebben beheerst en dat de historiografie van de Vlaamse beweging een constante dialoog moet aanhouden met andere tendensen binnen de historiografie. Slechts op die manier kan voorkomen worden dat waardevolle wetenschappelijke inzichten verworden tot vastgeroeste ideeën die het verdere onderzoek hypothekeren. Vooral voor de institutionele vestingen van het onderzoek naar de Vlaamse beweging kan dit een aanbeveling tot zelfbezinning zijn. Zij zijn het die de autonomie van het onderzoek ten opzichte van de politieke Vlaamse beweging (waarvan zij nochtans het product zijn) met veel succes hebben bevochten. Het is nu ook aan hen om ervoor te zorgen dat deze autonomie niet verkeert in academisch isolement.

SUMMARY

The historiography of the Flemish movement

MARNIX BEYEN

The history of the historiography of national movements is usually presented as an evolution in which a 'committed', pre-scientific phase is gradually replaced by a phase of institutionalisation and scientific detachment. During the last decade, this evolution seems to have given rise to a marked discrepancy between a steady popular interest in – and a diminishing academic preoccupation with the history of the Flemish movement. In line with international historiographical developments, the focus of academic historians tended to turn away from the history of the Flemish movement to that of the cultural and discursive construction of a Flemish national identity. In my contribution, I highlight some of the important historiographical implications of this evolution.

Although at first sight these recent developments seem to confirm the view of linear scientific progress, this contribution nonetheless tries to readjust this optimistic vision. More precisely, a double correction of the prevailing image is attempted. On the one hand, I suggest that the partisan, 'committed' historiography of the Flemish movement was never entirely free from outside influences. I show that the committed image which the Flemish movement wanted to project of its own past, was not diametrically opposed to the images that were being formed outside the movement.

On the other hand, I assert that from the 1970's onwards, the scientific approach did not prevent further myth making. A number of examples demonstrate how, after the eluci-

ation of the great debates on interpretation, the scientific discussion about the history of the Flemish movement was lumbered with a number of fixed ideas, which detached historians have accepted as indisputable axioms. One of these axioms consisted of the idea that prior to 1914, there was no anti-Belgian feeling in the Flemish movement. This thesis did (and in part still does) cause historians to ignore the indications, which could render this image less black and white. According to a number of recent studies on late nineteenth century intellectuals and cultural sanhedrins in the Flemish movement, it is clear that anti-Belgian feeling was not just a product of the *Flamenpolitik*.

A second example considers the impact of recent theories of nationalism on the historiography of the Flemish movement. Under the influence of such theories, a lot of attention was paid during the nineties on how the Flemish movement constructed the Flemish nation, whilst creating myths, or claiming them from the Belgian nation. However necessary this correction of essentialist thought, it nevertheless obscured a number of sociological, economic and political evolutions that provided Flemish nation building during the nineteenth century with a 'real' foundation (albeit that they would not have led, by themselves and without myth-making, to unambiguous nation-building). This insight was provided by a number of recent works, which were not primarily concerned with the history of the Flemish movement. This contribution concludes therefore with a plea for the full integration of the history of Flemish nationalism within the broader context of Belgian, or even European history.

Marnix Beyen has a doctorate in history. He is a lecturer in the political history of the 19th and 20th century at the Department of History at Antwerp University (UA). His work on the various aspects of the historical, scientific, and literary representation of the nations of the Low Countries has been published, and he researched literature in Flanders during WWII, and parliamentary culture in Western Europe from 1890 until 1950. Marnix Beyen is a member of several scientific editorial boards and committees.

